HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מסורת הש"ם

א) ס"א בן יעקב, ב) [ברכות לו. וש"נ ועי' במגיגה טו: מ"ש שם על לידו פירוש על שינתו], ג) כל זה עד נוגלין מס' בן סירא, ד) סוטה מו:, ה) בס"י אתא וגו' ומילת הס ליתא, ו) [ל"ל נעימים וכ"ה בס"א], ז) [ל"ל אלגאזל], ח) [ע"ז ה. ע"ש], ט) נדרים נה. ע"ש, י) [עתוס' שבת עז. ד"ה דאמר], כ) [קידושין לו: וש"נ], ל) [עמ"ש תוס' מיר כד: ד"ה אמר וכו' פי' דיקר מילתא], מ) [שבת קיד.], נ) ל"ל כל מצאת,

תורה אור השלם

1. כִּי לֹא כֵן בֵּיתִי עִם אֵל כִּי בְרִית עוֹלָם שָׂם לִי עֲרוּכָה בַכֹּל וְשָׁמוּרָה כִּי כָל יִשְׁעִי וְכָל חֵפֶץ כִּי לֹא יַצְמִיחֵהוּ: שמואל ב כג ה
2. כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא: משלי ד כב
3. כִּי לְוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ: משלי א ט
4. רְפֻאוֹת תְּהִי לְשָׁרֶךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ: משלי ג ח
5. כִּי נְעִים כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ יִכּוֹנוּ יַחְדָּו עַל שְׂפָתֶיךָ: משלי כב יח
6. שִׂמְחָה לְאִישׁ בְּמַעֲנֵה פִיו וְדָבָר בְּעִתּוֹ מַה טּוֹב: משלי טו כג
7. כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ: דברים ל יד
8. תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתְתָּה לּוֹ וַאֲרֶשֶׁת שְׂפָתָיו בַּל מָנַעְתָּ סֶלָה: תהלים כא ג
9. כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לָנֶצַח אֶקְצוֹף כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי: ישעיהו נז טז
10. כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר יְיָ צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד עוֹלָם סֶלָה: תהלים מח ט
11. יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: שמות טו יח
12. לְחָיֶיךָ כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְדְּלוֹת מְרָקְחִים שִׂפְתוֹתָיו שוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר: שיר השירים ה יג
13. וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים: שמות לא יח
14. וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל הַלֻּחֹת: שמות לב טז
15. בְּאֵר חָפְרוּהָ שָׂרִים כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמִחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה: וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת: וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן: במדבר כא יח-כ
16. כָּל גַּיְא יִנָּשֵׂא וְכָל הַר וְגִבְעָה יִשָּׁפֵלוּ וְהָיָה הָעָקֹב לְמִישׁוֹר וְהָרְכָסִים לִבְקָעָה: ישעיהו מ ד
17. חֵיתְךָ יֵשְׁבוּ בָהּ תָּכִין בְּטוּבְךָ לְעָנִי אֱלֹהִים: תהלים סח יא
18. נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יְכֻבָּד: משלי כז יח

נטשה ביה. בעטה בו: **תוריך חיי.** שתאריך ימיס: **תעוף אכול.** אם יש לך ממון להחנות עצמך אל תמתין עד למחר שמא תמות ושוב אין לך תאה: **דעלמא דאזלינן מיניה** גרסינן: **כהנולא דמי.** היום ישנו ולמחר איננו דומה לחופה שהולכת מהר: **אם יש לך.** ממון: **ואין לומה המהמה.** עיכוב כי פתאום האדם נמת: **חוק.** מזון: **מי יגיד לך.** אם נשאר בידם שמא יאבדוהו: **הללו נוגלין.** כלומר כשהן גדילין גדילה פרנסתן ועושרן עמהן ואינך צריך להדאג עליהן: **והללו נוגלין.** מתיס. לשון והעלה נגל [ירמיה מ]: **יפה.** לחולי זה וקשה לחולי זה יפה ללב ורע לעיניס: **שהשמרם בבטנך.** שהן שמורים בידך שאין משתכחין ממך: **יכונו יחד.** שאתה סודרן ומוציאן בפה ולא בגימגום ובלחישה: **אימתי שמחה וכו' בזמן.** שיודע לדרוש הלכות חג בחג. ד"א אימתי שמחה לאיש אימתי אדם שמח בתלמודו בזמן שיש לו מענה כששואלין ממנו דבר הלכה: **שארשת.** ספירת שפתיו בל תמנע סלה כשנתת בו דעת להוציא בשפתיו: **זכה.** אם יש לו מזל טוב תאות לבו נתת לו שבעוד שהוא מתאוה באה לו תאותו עד שלא ישאלנה: **לא זכה.** לריך (ל) להתמקמק ולהלטער: **כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף.** אלמא לנצח לשון עולם הוא. מדסמיך ליה וכן עד עולם סלה אלמא סלה לשון לעולם משמע: **שרף נצאר.** שאינו מלומלם בדומה סביב הצואר אלא שרפוי בריוח כך הוא נעים ומרוצה לבריות: **ונראה ואינו נראה.** כשמגביה צוארו נראה מתחת זקנו ורוב פעמים שסגנרו וזקנו מכסין אותו. כך אם תלמיד חכם הוא אינו רודף לצאת ולבא בשוק אלא יושב ומחזר על תלמודו מתקיים בידו: **שהכל דשין אותו.** שאין לו גסות (כ): **שהכל מהכשמין ממנו.** שמלמד תורה לתלמידים: **לאחן זו שאינה נמחת.** מפני דריסת רגלי בני אדם כך לחייו אינן נלאין מלחזר על למודו ולמד לאחרים: **לא נשתכחה.** תורה משמע חקוק ואינו נמחק לעולם. על ידי הלוחות היתה תורה חקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמית: **על הלוחות.** בשביל הלוחות היו בני ישראל בני חורין: **ממדבר מתנה.** אם כמדבר הוא תורה נתונה לו במתנה ולא ישכח: **מילתא.** כעס: **אמר.** רבא אזיל אפייסיה לרב יוסף: **מזוג.** במיס: רב יוסף סגי נהור הוה ולא היה רואהו והכירו בטעם היין שהוא מזוג לפי שהיה מכיר רב יוסף במזוג של רבא מתחילה שהיה בקי ליתן מיס במדה: **כל גיא יגאה.** אף על גב דלאו גבי הני קראי כתיב דרשי ליה דמי שבא לידי גיא שהושפל חוזר ומתנשא: **שדורסת ואוכלת.** מיד לאחר הריגתה. שאינו מקפיד על תענוגים אלא אוכל בשר בלא תבלין וכן שאר עינוגין: **שמסרחת.** בטיט. היינו מי שאינו הולך אחר גבהות לקוץ במאכלו אם לא נתבשל כל צרכו. ל"א שדורסת ואוכלת לאחר הריגתה אוכלת מיד כך תלמיד חכם מחזר על תלמודו מיד כשמקבלו מרבו מסרחת מנבל עצמו על דברי תורה לשון זה נראה בעיני לפי שמצינו בכל הש"ס שדרך תלמידי חכמים להקפיד על מאכלן דרך גדולה וכבוד ועל מלבושיהן (כ) כדכתיב (משלי ח) ומלשנאי אהבו מות: **נעני.** לזה שאם עצמו כעני. ולישנא בתרא שאם עצמו כעני לחזר עליה: **אתה.** אילן: כל

בטשה ביה אמרה ליה לא כך כתוב [1] ערוכה בכל ושמורה [א] אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת ואם לאו אינה משתמרת תנא תלמיד אחד היה לרבי אליעזר [ב] שהיה שונה בלחש לאחר ג' שנים שכח תלמודו תנא תלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר שנתחייב בשריפה למקום אמרו הניחו לו אדם גדול שמש א"ל שמואל לרב יהודה [ג] שיננא פתח פומיך קרי פתח פומיך תני כי היכי דתתקיים ביך ותוריך חיי שנאמר [2] כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא אל תקרי למצאיהם אלא למוציאיהם בפה א"ל שמואל לרב יהודה שיננא חטוף ואכול חטוף ואישתי דעלמא דאזלינן מיניה כהלולא דמי [ד] א"ל רב לרב המנונא [ה] בני אם יש לך היטב לך שאין בשאול תענוג ואין למות התמהמה ואם תאמר אניח לבני חוק בשאול מי יגיד לך בני האדם דומים לעשבי השדה הללו נוצצין והללו נובלין [ו] א"ר יהושע בן לוי המהלך בדרך ואין עמו לוייה יעסוק בתורה שנאמר [3] כי לויית חן [ז] הם [ח] חש בראשו יעסוק בתורה שנאמר כי לויית חן הם לראשך חש בגרונו יעסוק בתורה שנאמר [3] וענקים לגרגרותיך חש במעיו יעסוק בתורה שנאמר [4] רפאות תהי לשרך חש בעצמותיו יעסוק בתורה שנאמר [4] ושקוי לעצמותיך חש בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר [2] ולכל בשרו מרפא אמר רב יהודה בר' חייא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם נותן סם לחבירו לזה יפה ולזה קשה אבל הקב"ה אינו כן נתן תורה לישראל סם חיים לכל גופו שנאמר ולכל בשרו מרפא א"ר אמי מ"ד [5] כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך אימתי ד"ת [ט] נעי' בזמן שתשמרם בבטנך ואימתי תשמרם בבטנך בזמן שיכונו יחדיו על שפתיך ר' זירא אמר מהכא [6] שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב אימתי שמחה לאיש בזמן שמענה בפיו ל"א אימתי שמחה לאיש במענה פיו בזמן שדבר בעתו מה טוב ר' יצחק אמר מהכא [7] כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו אימתי קרוב אליך בזמן שבפיך ובלבבך לעשותו רבא אמר מהכא [8] תאות לבו נתתה לו וארשת שפתיו בל מנעת סלה אימתי תאות לבו נתתה לו בזמן שארשת שפתיו בל מנעת סלה רבא רמי כתיב תאות לבו נתתה לו וכתיב וארשת שפתיו בל מנעת סלה זכה תאות לבו נתתה לו לא זכה וארשת שפתיו בל מנעת סלה תנא דבי ר"א בן יעקב כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק עולמית נצח דכתיב [9] כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף סלה דכתיב [10] כאשר שמענו כן ראינו בעיר ה' צבאות בעיר אלהינו אלהים יכוננה עד עולם סלה ועד דכתיב [11] ה' ימלוך לעולם ועד: (סימן ענקים לחייו לוחות חרות): א"ר [ו] (אליעזר) מאי דכתיב [3] וענקים לגרגרותיך אם משים אדם עצמו כענק זה שרף על הצואר ונראה ואינו נראה תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו ואמר ר"א מאי דכתיב [12] לחיו כערוגת הבשם [ב] אם משים אדם עצמו כערוגה זו שהכל דשין בה וכבושם זה שהכל מתבשמין בה תלמודו מתקיים ואם לאו אין תלמודו מתקיים וא"ר [ו] (אליעזר) מ"ד [13] לוחות אבן אם אדם משים עצמו את לחייו כאבן זו שאינה נמחית תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו וא"ר [ו] (אליעזר) מאי דכתיב [14] חרות על הלוחות אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל רב אחא בר יעקב אמר [מ] אין כל אומה ולשון שולטת בהן שנאמר חרות אל תיקרי חרות אלא חירות אמר רב מתנה מאי דכתיב [15] וממדבר מתנה אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו [נ] רבא בריה דרב יוסף בר חמא הוה ליה מלתא לרב יוסף בהדיה כי מטא מעלי יומא דכיפורי אמר איזיל ואפייסיה אזל אשכחיה לשמעיה דקא מזיג ליה כסא אמר ליה הב לי ואימזגיה אנא יהב ליה מזגיה כדטעמיה אמר [י] דמי האי מזיגא למזיגא דרבא בריה דרב יוסף בר חמא א"ל אנא הוא [כ] א"ל [ל] לא תתיב אכרעיך עד דמפרשת לי הני קראי מאי דכתיב [15] וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות ומבמות הגיא א"ל אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תורה ניתנה לו במתנה וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל שנאמר וממתנה נחליאל וכיון שנחלו אל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות ואם מגיס לבו הקדוש ברוך הוא משפילו שנאמר ומבמות הגיא ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו שנאמר [16] כל גיא ינשא אמר רב הונא מ"ד [17] חיתך ישבו בה תכין בטובתך לעני אלהים [ס] אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת ואיכא דאמרי שמסרחת ואוכלת תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו ואם עושה כן הקדוש ברוך הוא עושה לו סעודה בעצמו שנאמר תכין בטובתך לעני אלהים א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מאי דכתיב [18] נוצר תאנה יאכל פריה למה נמשלו דברי תורה כתאנה מה תאנה זו כל

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ג מהלכות ת"ת הלכה יב סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כב:
ד ב מיי' שם הלכה ט: ה ג מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעיף כח:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא זכה לריך (להתמקמק) מז"מ וכ"כ ס"א בהתמהמה [וכ"ה בע"ק]: (ב) ד"ה שהכל דשין וכו' גסות הרוח הס"ד:

גליון הש"ם

גמ' א"ל רב לרב המנונא. עיין לקמן דף סג ע"א תד"ה רב המנונא: שם חש בראשו יעסוק בתורה. עי' תוס' מיס שבועות דף טו ע"ב ד"ה אסור להתרפאות:

מוסף רש"י

דמי האי מזיגא למזיגא דרבא. שכסהיה רבא לומד לפניו היה מזג לו בענין זה (נדרים נה.). לא תתיב אכרעיך. לפי שהגיס לבו שאל לו מקרא זה כדי להשפיל דעתו (שם). כמדבר זה. מלמד תורה בחנם לכל (שם). נחליאל. נעשית לו התורה כמו נחלה (שם).

רב ניסים גאון

רבא הויא ליה מילתא לרב יוסף בהדיה. תמצא פירוש הדברים שאירעו ביניהן בפרק הנודר מן הירק בנדרים [בר] מר שמואל (מר) פקיד דליתנון תליסר אלפי זודי לרבא מן אללתא דנהר פניא. שלח רבא לקמיה דרב יוסף אללתא היכי מיקריא. אמר רב יוסף ושוין בנודר מן התבואה שאינו אסור אלא בה' המינים. אמר ליה אביי מי דמי, (הכי אקלא) [תבואה לא] משמע אלא ה' המינין, אללתא כל מילי (דשמעא) [משמע]. אהדורה לקמיה (דר' אבא) [דרבא] אמר להון הדא לא איבעיא לי דאללתא כל מילי משמע, הדא היא דאיבעיא לי שכר בתים ושכר ספינות מאי, מי אמרינן כיון דפתחון לאו אללתא היא. או דלמא כיון דלא ידיע פחתיהו כי אללתא היא. אמרוה קמיה דרב יוסף [אמר] וכי מאחר דלא צריך לן אמאי שלח לן. איקפד רב יוסף. שמע רבא ואתא לקמיה ביומא דכיפורי.

רבינו חננאל

אמריה ליה כתיב ערוכה בכל ושמורה אם ערוכה ברמ"ח אברים נשמרת בלב ואם לאו אינה נשמרת. אמר ליה רב שמואל לרב יהודה שיננא פתח פומך קרי ותני כי היכי דתוריך חיי, שנאמר כי חיים הם למוצאיהם בפיו. תנא תלמיד היה לר' אליעזר שנתחייב שרפה למקום, ואמרו (המקום) הניחו

לו אדם גדול שימש. **כתיב נעים כי תשמרם בבטנך.** אימתי דברי תורה נעימים בשעה שתשמרם בבטנך, כיצד בעת שיכונו יחדיו על שפתיו. כתיב שמחה לאיש במענה פיו. אימתי בעת שדבר בעתו מה טוב. ר' יצחק אמר מהכא כי קרוב אליך הדבר מאד, בשעה שבפיך ובלבבך לעשותו. תאות לבו נתת לו, אם זכה ואם לא זכה ארשת שפתיו בל מנעת סלה. **תנא** כל מקום שנאמר לנצח, כגון ולא לנצח אקצוף. **סלה,** כגון אלקים יכוננה עד עולם סלה. ועד, כגון ה' ימלוך לעולם ועד, אין להם הפסק לעולם. **כתיב** חיתך ישבו בה וגו', אם משים אדם את עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת, ואמרי שמסרחת ואוכלת. יש בה, כלומר תלמודו מתקיים בידו, וכיון שתלמודו מתקיים בידו הקב"ה מכין סעודתו, שנא' תכין בטובתך לעני אלקים. **נוצר תאינה יאכל פריה,** מה תאינה